

Poglavje 1

Stanje na prašičerejskih kmetijah

Janja Urankar^{1,2}, Špela Malovrh¹, Milena Kovač¹

Izvleček

Na 55 kmetijah, ki so v kontroli proizvodnosti, smo opravili pregled stanja in izpolnili vprašalnik. Vprašalnik smo razdelili na splošni del in vprašanja o posameznih oddelkih (prasilišče, pripustišče, čakališče, vzrejališče in pitališče). Rezultati kažejo, da biovarnostnih ukrepov ne izvajajo dosledno na vseh kmetijah. Nove živali v karanteno vključijo le na 6 % kmetij. Prašičerejski hlevi so različno urejeni. Zaradi postopne adaptacije in dograjevanja hlevov so v posamezni reji uporabljene različne tehnologije. Razdelitev oddelkov na pododdelke v nekaterih rejah omogoča naseljevanje po metodi "vse noter - vse ven". Rejci prašiče uhlevljajo kontinuirano, s čimer je onemogočeno temeljito čiščenje, pranje in razkuževanje. Na kmetijah imajo skupinske kotce za svinje, vendar njihovo število ni vedno sorazmerno z velikostjo črede. Materiala za zaposlitev nimajo na voljo v vseh rejah, na voljo pa ga morajo imeti tako svinje kot tekači in pitanci.

Ključne besede: stanje, prašičereja, družinske kmetije

Abstract

Title of the paper: **Family farms presentation**. At 55 family farms in control farm state was reviewed and questionnaire was filled out. The questionnaire was divided into general part and questions about individual departments (farrowing, service, gestation, rearing and fattening unit). The results show that bio-security measures are not consistently implemented on all farms. New animal are housed in quarantine only in 6% of farms. Footbath at farm entry is used by half of the breeders. Due to gradual adaptation and stable building different technologies in farms are used. Separation on sub departments in some farms allows introduction of "all in - all out" method. Pigs are housed continuously, so thorough cleaning, washing and disinfection are impossible. Sows are housed in groups during gestation, but number of boxes is not always in appropriate proportion to the size of the herd. Material for employment is not available on all farms and categories.

Key words: pigbreeding, family farms

¹Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Oddelek za zootehniko, Groblje 3, 1230 Domžale

²E-pošta: janja.urankar@bf.uni-lj.si

1.1 Uvod

V Sloveniji je velikostna struktura prašičerejskih kmetij neugodna. Na 85 % kmetijskih gospodarstvih v Sloveniji redijo 10 ali manj prašičev (SURs, 2012). Za Slovenijo so značilne manjše kmetije in velika razdrobljenost parcel. Omejujoč dejavnik pri povečevanju črede so tako nemalokrat njivske površine, ker je reja brez domače krmne baze manj ekonomična, in dolgotrajni postopki za prodobitev gradbenih dovoljenj.

Uhlevitev prašičev na kmetijah je različna. Rejci hlevov še niso popolnoma prilagodili zahtevam, ki veljajo od začetka leta 2013 (ULRS, 2010). Podrobneje so minimalne zahteve in primerjavo z nekaterimi članicami EU predstavili Flisar in sod. (2012). Izpolnjevanje minimalnih zahtev še ni zagotovilo, da je za dobro počutje živali in ljudi tudi poskrbljeno. Že majhne izboljšave npr. zaprto gnezdo v prasilišču lahko poskrbijo za optimalno temperaturno območje tako pujskov kot svinj.

Namen prispevka je prikazati stanje na kmetijah, ki so v kontroli proizvodnosti. Osredotočili smo se na izvajanje biovarnostnih ukrepov in ureditev posameznih oddelkov v hlevu.

1.2 Material

Na 55 kmetijah, ki so v kontroli proizvodnosti, smo opravili pregled stanja in izpolnili vprašalnik. Vprašalnik smo razdelili na splošni del in vprašanja o posameznih oddelkih (prasilišče, pripustišče, čakališče, vzrejališče in pitališče). V splošnem delu smo se osredotočili na biovarnostne ukrepe, ki jih izvajajo na kmetiji. Pri ureditvi oddelkov nas je zanimal sistem uhlevitve, oprema kotcev, način krmljenja in napajanja, obnašanje živali ter klimatski pogoji v reji. Anketo smo izpolnjevali ob rednem letnem ogledu kmetij.

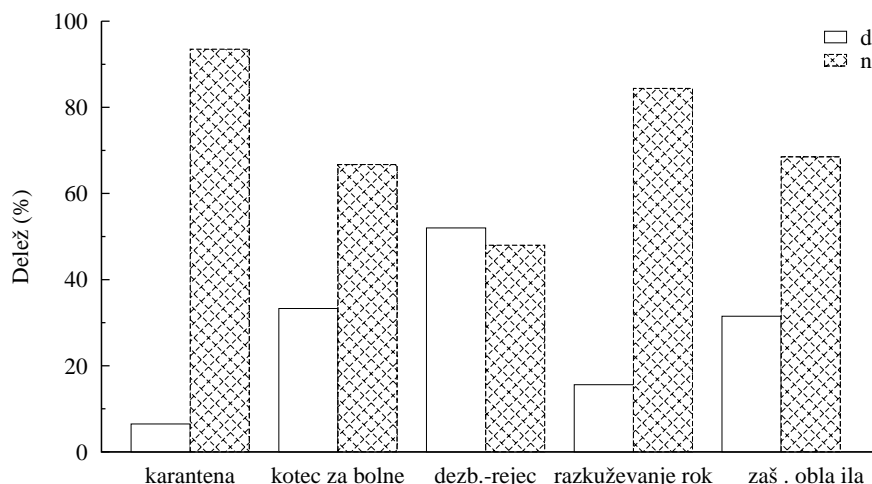
Največ rej je iz območja zavoda Murska Sobota ($n=25$), 18 rej je iz zavoda Ptuj, 10 iz zavoda Novo mesto in dve iz zavoda Celje. Kmetije, ki so sodelovale v anketi, so bile različno velike. Rejci obdelujejo od 9 do 400 ha površin. Na večini kmetij (77 %) delata dve ali ena oseba, na 15 % kmetij delajo tri osebe, na preostalih pa štiri ali pet.

1.3 Biovarnostni ukrepi

Rezultati vprašalnika kažejo, da biovarnostnih ukrepov ne izvajajo dosledno na vseh kmetijah (slika 1). Nove živali v karanteno vključijo le na 6 % kmetij. Kotec za bolne in poškodovane živali imajo urejen na tretjini kmetij. Dezbariero ob vstopu v hlev uporablja polovica rejcev, pred vstopom v hlev pa si roke razkuži le 1/6 rejcev. Ob ogledu reje so zaščitno obleko in obujke za čevlje ponudili le na tretjini kmetij. Vsak, ki vstopi v hlev, se mora predtem stuširati, obleči čista oblačila in obutev ter razkužiti roke in obutev. V nasprotju z našimi rezultati je v anketi, ki so jo izvedli Jevšinek Skok in sod. (2012), kar 92 % anketiranih rejcev mnenja, da biovarnostne ukrepe ustrezno izvajajo.

Na terenu se pojavljajo razne gospodarske bolezni, zato rejcem svetujemo strogo spoštovanje biovarnostnih ukrepov (Kovač in Malovrh, 2009; Golinar Oven in Valenčak, 2012).

Vnos in širjenje bolezni je mogoče preprečiti z ustreznimi biovarnostnimi ukrepi, primerno higieno v hlevu in pazljivostjo ob vključevanju novih živali v čredo. Za izvajanje naštetih ukrepov je odgovoren izključno imetnik živali. Stroški vzpostavitve ukrepov so v primerjavi z morebitnimi izgubami na račun vnosa gospodarskih bolezni zanemarljivi.

Slika 1: Pregled izvajanja biovarnostnih ukrepov na kmetijah v Sloveniji

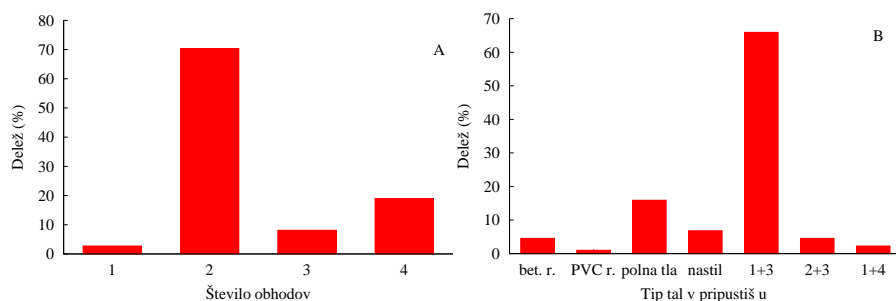
1.4 Ureditev hlevov

1.4.1 Pripustišče

V šestih rejah sta pripustišče in čakališče v skupnem oddelku. Na devetih kmetijah je pripustišče razdeljeno na pododdelke. Merjasec je stalno v pripustišču uhlevljen na 87 % kmetij. Merjasec naj bo v stiku z mladnicami le ob stimulaciji spolne zrelosti ali s starimi svinjami ob stimulaciji bukanja (Kovač, 2012). V primeru, da je merjasec uhlevljen v čakališču ali pripustišču, pri svinjah pride do izostanka bukanja, slabša pa je tudi uspešnost pripustov.

Na večini kmetij ne pripuščajo točno na določen dan, ampak svinje uhlevljajo kontinuirano. Kot način oploditve se uporabljata tako naravni pripust kot osemenitev. Delež prasitev je na večini kmetij nizek, zato je potrebno preveriti stimulacijo spolne zrelosti in bukanja, sprožitve privolitvenega refleksa ter postopke s semenom (Kovač, 2012).

Krmljenje svinj je restriktivno. Krma je dvakrat dnevno pokladana v korito. Od 45 kmetij je v 39 rejah krmljenje suho. Število obhodov v pripustišču je v 70 % dvakrat dnevno (slika 2, A) in na večini kmetij sovpada s številom obrokov. Svinje v 65 % nimajo na voljo predmetov za obogatitev. Tla v individualnih stojiščih so rešetkasta betonska, polna tla brez nastila, polna tla z nastilom ali njihova kombinacija (slika 2, B). V večini primerov so ob koritu polna tla, na blatilnem delu pa rešetkasta betonska.

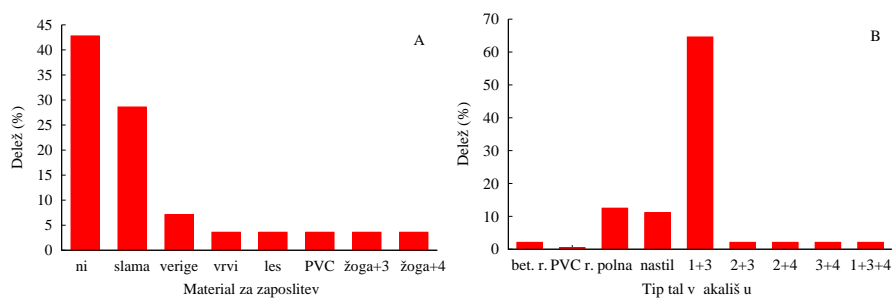

Slika 2: Ureditev pripustišča

1.4.2 Čakališče

Svinje morajo biti 4 tedne po pripustu uhlevljene skupinsko (ULRS, 2010). V skupinskih kotcih so lahko uhlevljene že takoj po odstavitvi. Na anketiranih kmetijah imajo skupinske kotce, vendar njihovo število ni vedno sorazmerno z velikostjo črede. Pri skupinski uhlevitvi svinj je potrebno upoštevati tudi velikost kotca in minimalno talno neovirano površino na žival. Mladice in stare svinje so v ločenih kotcih le na treh kmetijah od 30, kjer so odgovorili na to vprašanje.

Krmljenje poteka dvakrat dnevno na 21 kmetijah, na treh kmetijah krmijo le enkrat, medtem ko na eni trikrat. Svinje v tretjini primerov nimajo ločenih krmilnih mest. Krmljenje v čakališču je večinoma restriktivno, zato dodatne agresije lahko preprečimo z vsaj 40 cm pregradami med krmilnimi mesti. Na 33 kmetijah od 39 je krmljenje suho. Na osmih kmetijah imajo živali na voljo voluminozno krmo, ki jo polagajo direktno v korito ali na tla kot nastil.

Slika 3: Ureditev čakališča

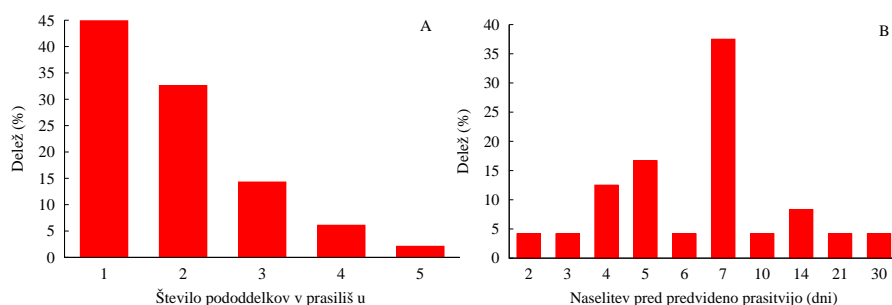
Material uporabljen za zaposlitev je različen. Od 28 rej, ki so odgovorile na vprašanje, na 12 kmetijah ne uporabljajo ničesar, v osmih rejah pa slamo (slika 3, A). Preostali predmeti (viseče verige ali vrvi, PVC predmeti, les, žoga) so bili uporabljeni na posameznih kmetijah.

Glede na pravilnik (ULRS, 2010) morajo imeti vse kategorije prašičev na voljo ustrezen material za zadostitev svojih etoloških potreb.

V čakališču prevladujejo polna tla in betonske rešetke (slika 3, B). Kot smo že omenili je v šestih rejah pripustišče in čakališče skupno. Na polovici preostalih kmetij imajo svinje v čakališču urejen tudi izpust. Tla v izpustu so v 63 % betonske rešetke, v 21 % so polna, preostale pa kombinacija polnih tal in betonskih rešetk.

1.4.3 Prasilišče

Prasilišče je razdeljeno na ločene pododdelke na dobri polovici kmetij (slika 4, A), kar bi pri formiranju skupin omogočilo naseljevanje po metodi "vse noter - vse ven" (AIAO). V kocih so prasitvene košare. Svinje v prasilišče več kot tretjina rejcev preseli sedem dni pred prasitvijo (slika 4, B). Od 24 rejcev, ki so odgovorili na to vprašanje, pet rejcev svinje v prasilišče naseljuje prej. V prasilišče so svinje uhlevljene do konca laktacije, ne smemo pa jih uhleviti več kot sedem dni pred pričakovano prasitvijo (ULRS, 2010). Od 18 prašičerejcev le štirje rejci prasitveni kotec očistijo, operejo in razkužijo pred naselitvijo.

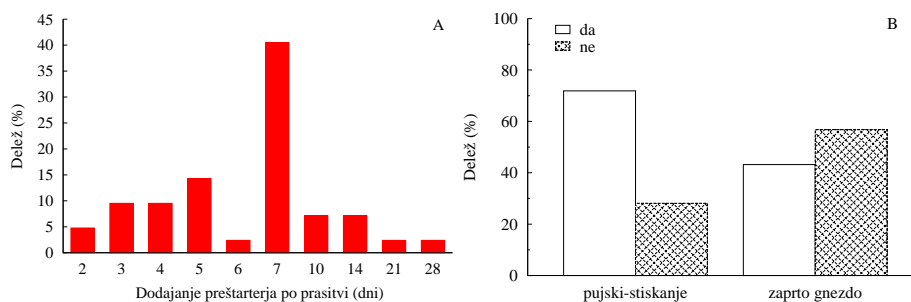

Slika 4: Ureditev in naselitev prasilišča na kmetijah

Svinjam in pujskom krmijo suho krmo v dveh obrokih dnevno. Le na eni reji od 15-ih svinje krmijo trikrat dnevno. Svinje je priporočljivo krmiti večkrat dnevno, ker se s tem poveča ješčnost svinj in prepreči plesnjenje krme. Svinja v laktaciji mora zaužiti 1.5 kg krme + dodatnega 0.5 kg na pujska. Pri svinjah prevladujejo korita, medtem ko se pri pujskih uporabljajo tako korita kot okrogli krmilniki. Krmljenje je povečini ročno, na eni izmed kmetij pa je ročno tudi napajanje svinj. Pujskom na 40 % kmetij začnejo dodajati preštartet 7 dni po prasitvi (slika 5, A). Pujskom ga je potrebno začeti dodajati pri starosti 7 dni v manjših količinah večkrat dnevno, medtem ko mora biti voda dostopna od rojstva dalje.

Temperatura v hlevu je na 16 kmetijah variirala med 15 in 29.5°C. Najpogosteje oz. na štirih rejah je bilo v prasilišču 20°C. Idealno temperaturno območje za svinje je med 15 in 25°C, pri uporabi nastila pa manj kot 15°C. Primerna temperatura za pujske se s 33°C ob prasitvi zniža na 22°C ob odstavitvi. Če je v prasilišču prevroče se svinjam zmanjša apetit, posledično je

tako tudi mlečnost manjša. Primerno temperaturo lahko presodimo že z opazovanjem. Če svinje pospešeno dihajo in nimajo apetita je prevroče. Pujski se ne zadržujejo v ogrevanem gnezdu, ko je vroče, če pa jih zebe, se stiskajo. Ob ogledu so pujski ležali eden na drugem v devetih rejah (slika 5, B).

Slika 5: Oskrba pujskov v prasilišču

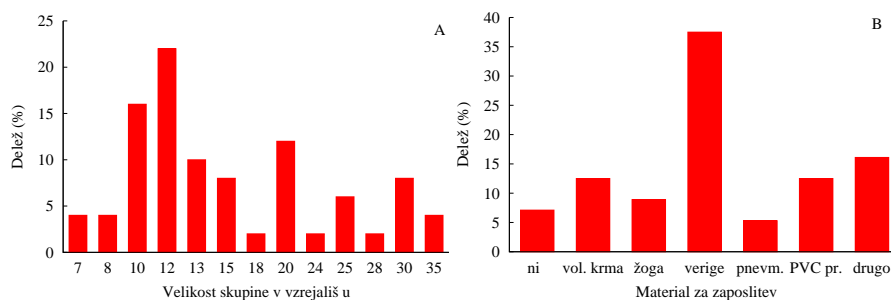
Ugodno temperaturo tako za svinje kot pujske je možno doseči z zaprtimi gnezdi. Zaprta gnezda so v manj kot polovici rej (slika 5, B). Optimalna temperatura v prasilišču pujske po sesanju tudi "prisili", da se vrnejo v gnezdo, s čimer se zmanjša možnost poleganja. Za ogrevanje gnezda na polovici kmetij uporabljajo infrardečo žarnico, na četrtini grelno ploščo, na ostalih rejah pa kombinacijo obeh omenjenih. Posledica odprtih gnezd je tudi večji strošek za energijo.

1.4.4 Vzrejališče

Po odstavitvi pujske preselimo v vzrejališče. Na večini rej vzrejališče naseljujejo kontinuirano. Skupine tekačev so običajno (50 %) formirane iz enega ali dveh gnezd, v 18 % pa je odločujoč vpliv tudi telesna masa. V kotcu je najpogostejša velikost skupine 12, največje skupine pa štejejo 35 tekačev (slika 6, A). Od 36 rejcev agresivnost v vzrejališču beležijo štirje rejci. V 60 % rej agresijo ocenjujejo kot nizko, visoko stopnjo agresije pa so opazili v dveh rejah. Pregrade v kotcih, ki tekačem omogočajo lažji beg, so v šestih rejah. V štirih rejah v vzrejališču ni materiala za zaposlitev (slika 6, B). Na ostalih rejah so najpogosteje uporabljene viseče verige, medtem ko so voluminozna krma in PVC predmeti uporabljeni v enakem deležu.

Gospodarnost vzreje je odvisna od njenega trajanja, izgub tekačev in porabe krme. Od 14 vprašanih izgube beleži osem rejcev, dva od njih pa spremljata tudi vzroke zanje. Spremljanje rezultatov vzreje na slovenskih kmetijah ni rutinsko opravilo. Z boljšo proizvodnostjo se zmanjša trajanje vzreje, posledično je potrebno manjše število stojišč. Prirastov in konverzije krme ne moremo le približno oceniti, ampak jih moramo izračunati na podlagi zbranih podatkov (Urankar in sod., 2012). Glede na standarde (Carr, 1998) naj bi pujski ob odstavitvi pri starosti 28 dni tehtali vsaj 7 kg. Tekaçe v pitanje običajno preselimo pri masi 30 kg, ki

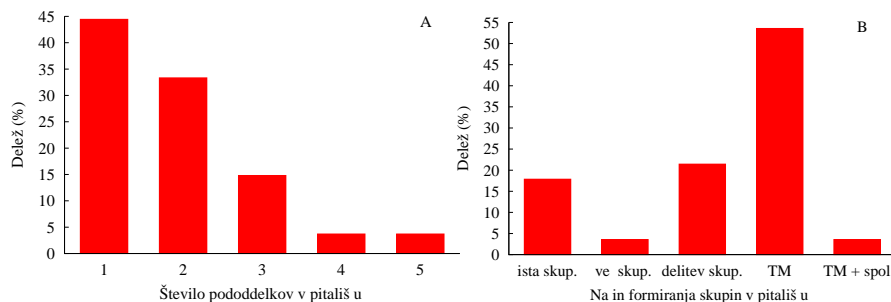
naj bi jo dosegli pri starosti 70 dni. V vzrejališču naj bi tekači tako priraščali 547 g/dan. Pri taki rasti tekače v pitališče lahko preselimo že po 42 dneh. V Sloveniji je v vzreji dosegljiv prirast 442 g/dan, posledično je dolžina vzreje 52 dni.

Slika 6: Velikost skupine in material za zaposlitev v vzrejališču

1.4.5 Pitališče

Od vseh kmetij, ki smo jih zajeli, na 17-ih nimajo pitališča. V 25 % rej imajo pitanci urejen tudi izpust. Dobra polovica kmetij ima pitališče razdeljeno na ločene poddodelke (slika 7, A). Le v dveh rejah naseljujejo po metodi AIAO, medtem ko v preostalih prevladuje kontinuirano naseljevanje. Glavni dejavnik pri formiranju skupin v pitališču je telesna masa (slika 7, B). Skoraj na petini kmetij pitanje nadaljuje skupina v isti sestavi kot je bila v vzrejališču, na petini kmetij pa skupino v pitanju razdelijo.

Slika 7: Število poddodelkov in način formiranja skupin v pitališču

Pitanje je zadnje obdobje v reji prašičev. Je delovno najmanj intezivna faza. Tako kot pri vzreji je tudi tukaj pomembna dolžina pitanja in poraba krme. Pri hitrejši rasti in boljši konverziji je čas pitanja krajši, manjša je poraba krme. Glede na standarde (Carr, 1998) naj bi pitanci tehtali 110 kg pri starosti 154 dni. Dnevni prirast v celotnem pitanju je tako

952 g/dan, v zadnjem mesecu pitanja pa 1100 g/dan. V Sloveniji je ciljna vrednost za dnevni prirast v pitanju 800 g/dan, kar pomeni, da je dolžina pitanja 100 dni.

1.5 Zaključki

Prašičerejski hlevi so različno urejeni. Zaradi postopne adaptacije in dograjevanja hlevov so v posamezni reji uporabljene različne tehnologije. Ne glede na vrednost in starost opreme naj bo le-ta primerna reji prašičev. Ni vedno najboljše tisto kar je novo in drago. Produktivnosti ljudi in prašičev lahko povečamo že z izboljšanjem pogojev v hlevu: primerno količino in sestavo kme, oskrbo z vodo, primerno temperaturo in osvetljenostjo, dovolj prostora na žival, ureditvijo kotcev (možnost umika v skupinskih kotcih, pregrade med krmilnimi mesti, material za zaposlitev ...).

1.6 Viri

- Carr J. 1998. Garth Pig Stockmanship Standards.
<http://www.thepigsite.com/stockstds/17/growth-rate> (5. 11. 2012)
- Flisar T., Malovrh Š., Kovač M. 2012. Minimalni in optimalni pogoji za rejo prašičev. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, XX–XX.
- Golar Oven I., Valenčak Z. 2012. Biovarnost v reji prašičev. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, XX–XX.
- Jevšinek Skok D., Žemva M., Malovrh Š., Kovač M. 2012. Odnos kmetov do prašičereje. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, XX–XX.
- Kovač M. 2012. Ukrepi za izboljšanje uspešnosti pripustov. Spremljanje proizvodnosti prašičev, IX. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, XX–XX.
- Kovač M., Malovrh Š. (ur.) 2009. Katalog plemenskih merjascev na osemenjevalnih središčih 2009. Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, biometrijo in selekcijo, Domžale: 94 str.
- SURS 2012. Statistični urad Republike Slovenije. www.stat.si (3.9.2012).
- ULRS 2010. Pravilnik o zaščiti rejnih živali. Ur.l. RS št. 51/2010, 28.06.2010: 7592–7600.
- Urankar J., Malovrh Š., Kovač M. 2012. Skupinsko spremljanje prireje tekačev in pitancev. Spremljanje proizvodnosti prašičev, VIII. del. Domžale, Univerza v Ljubljani, Biotehniška fakulteta, Enota za prašičerejo, 103–116.